

14. Шагінян М.С. Людина і час. – М.: Педагогіка, 1982. – 137 с.
15. Явоненко М. Розвиток уяви та літературних здібностей молодших школярів // Початкова школа. – 2003. – № 3. – С. 14-18.

The article highlights the problem of literary development of primary school children, opens the essence of the concept of «literary propedeutics» and pays attention on introducing younger students with literary concepts and elements of literary analysis, defined by the new State standard. The article shows the significance of literary local history in formation of students' ability to complete perception of works of art, in the development of aesthetic tastes and reading culture, in providing personal attitude to the native language and literature, art works, born on Father's land. Also it considers the views of individual scientists, trainers, teachers on the literary development of children's personality and formation of students' reading competence of. It emphasizes the important role of creativity and ingenuity of primary school teachers in the implementation of forms and methods that meet the needs of the individual, help to reveal their spiritual and emotional, intellectual, aesthetic abilities, bring to national pride, prepare the active involvement of every individual in social life.

Keywords: *literary development, literary propedeutics, subject-reader competence, literary local history, literature and speech skills, reading interests, artistic tastes.*

УДК 378.14:372.1 Алла Зимульдінова, Любов Скалич (Дрогобич)

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ П'ЯТИРІЧНОГО ВІКУ У РІЗНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розкривається методична підготовка майбутніх учителів до навчання і виховання дітей п'ятирічного віку, які відповідно до закону України «Про дошкільну освіту» мають навчатися в різних закладах освіти. Розглядаються зміст, форми та методи навчання і виховання п'ятирічних дітей у школі, дитячому навчальному закладі та через індивідуальне навчання.

Ключові слова: *виховання, дитячий навчальний заклад, діти п'ятирічного віку, індивідуальне навчання, зміст, методи, навчання, освіта, форми.*

Постановка проблеми. Методична підготовка майбутніх учителів до педагогічної діяльності в початковій школі – це складний багатоаспектний процес, який неминуче супроводжується змінами в особистісному формуванні, під час якого відбувається інтенсивний розвиток

особистісних і професійних якостей, що сприяють успішній практичній діяльності. Недаремно зазначав В.Сухомлинський, що «вчительська професія – це людинознавство, постійне проникнення в складний духовний світ людини, яке ніколи не припиняється. Прекрасна риса вчителя – повсякчас відкривати в людині нове, дивуватися новому, бачити людину в процесі її становлення» [8].

У новому законі «Про вищу школу» зазначається, що перед вищою школою постає завдання – забезпечити студентів системними знаннями, які є загальною передумовою формування компетентного фахівця, а не лише в передачі конкретних, предметних знань, умінь і навичок [1].

Одним із провідних завдань підготовки майбутніх вчителів є формування педагогічних знань та умінь у майбутніх учителів працювати з п'ятирічними дітьми. Ця проблема є актуальною, оскільки п'ятирічна дитина відповідно до нового Закону «Про дошкільне виховання» має навчатися в різних закладах освіти [2].

Отже, недостатня теоретична розробленість проблеми підготовки майбутніх учителів початкових класів до роботи з п'ятирічними дітьми в різних закладах освіти дає можливість нам розкрити цю проблему на новому змісті навчальних дисциплін, через добір методів, форм, засобів навчання.

Аналіз останніх публікацій. До цієї теми зверталися дослідники у минулому – Я.Коменський, К.Ушинський, В.Сухомлинський [8;9], так і сучасні педагоги: Д.Луцик, О.Я.Савченко [4;6]. Майбутній вчитель, за переконанням К.Ушинського, повинен любити свою професію, з почуттям відповідальності ставитися до «високого покликання педагога», до педагогічної справи, від якої багато в чому залежать майбутнє народу. Він має бути освіченим, знати свою справу, бути завжди зацікавленим в удосконаленні своїх знань і педагогічної майстерності; повинен володіти педагогічним тактом, чітко уявляти мету своєї діяльності [9].

Як свідчать А. Зимульдінова, М. Проць, відсутність інтересу до педагогічної професії (формальне виконання професійних обов'язків) породжує байдужість, що негативно впливає на особистісно-професійне становлення вчителя [3].

Психологи і педагоги зазначають, що учитель чи вихователь має знати психологічні та індивідуальні особливості й п'ятирічних дітей [7].

О.Савченко вважає, що педагогічне знання є адекватним відображенням у пам'яті людини в певних образах пізнавальної дійсності; збереженням в пам'яті осмисленої інформації, її відтворення, застосування на практиці [6].

В.Сухомлинський зазначав, що найважливішим у педагогічній діяльності є любов і повага до дітей, оскільки без них будь-які розмови про гуманність і людяність стають порожнім звуком [8].

У Базовому компоненті дошкільної освіти розглядається гармонійний, різнобічний розвиток особистості кожної дитини з орієнтацією на її цінності та інтереси, збереження дитячої субкультури на основі реалізації норм Закону України «Про дошкільну освіту» [2]. Дошкільна освіта у межах Базового компонента здійснюється за Державною базовою програмою «Українське дошкілля», яка сьогодні є провідною [2].

Мета статті – висвітлити підготовку майбутніх учителів до навчання і виховання п'ятирічних дітей у різних закладах освіти через зміст навчання та добір методів і форм роботи з п'ятирічними дітьми.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні у процесі підготовки студентів до роботи в школі важливою є професійна компетентність вчителя, яка включає методичну компетенцію [3]. Під методичною компетенцією ми розуміємо оволодіння знаннями теоретичних і методичних основ навчання 5-річних дітей у різних закладах освіти.

Планування, організація та проведення навчально – виховної роботи з дітьми п'ятирічного віку здійснюється відповідно до умов соціального середовища та потреб, інтересів, запитів і здібностей дітей.

У процесі відбору змісту важливо враховувати основні пріоритети подальшого розвитку та оптимізації дошкільної освіти:

- інтегрований підхід до організації та змісту освіти;
- взаємодію суспільного і родинного виховання.

Отже, головне завдання навчання 5-річної дитини – не стільки озброїти її системою галузевих знань, скільки потребами життя. Зміст освіти спрямований на збереження дитячої субкультури, зорієнтований на цінності та інтереси дитини, врахування її вікових можливостей. Відповідно до цього навчання п'ятирічної дитини не може бути в «школі для маленьких», де дитину вправляють у знанні математики, читанні й письмі. Дитина має пройти процес соціального розвитку особистості, їй треба полегшити її входження у широкий світ і розвинути внутрішні сили. Таке навчання має виступати своєрідним посередником між вузьким родинним колом, з якого виходить дитина, і незнайомим світом, до життя, де вона має діяти.

Зміст навчання дітей 5-річного віку в різних навчальних закладах відповідає програмі для старшого дошкільного віку «Українське дошкілля» [5].

Навчання дошкільників здійснюється у різноманітних видах діяльності дітей за допомогою форм організації навчального процесу.

На заняттях з п'ятирічними дошкільниками не обмежуються лише навчальною роботою. Тому навчання повинно бути позбавлене жорсткого регламентування, передбачати такі його форми: організоване навчання у повсякденному житті; організовані заняття з мови, ознайомлення з довкіллям, ліпленням, художньою працею тощо. Такий підхід набуває у зв'язку з гуманізацією процесу навчання і виховання у дошкільних навчальних закладах і зменшенням кількості обов'язкових занять за планом вихователя чи вчителя. На це націлюють програми виховання та навчання дітей у дитячих садках, які, на відміну від попередніх, не поділяють навчальний матеріал на той, що має бути засвоєний лише на заняттях, і той, який діти повинні опанувати у повсякденному житті [5].

У навчальному процесі дошкільного закладу використовуються різні види занять. У методиці дошкільного навчання розрізняють заняття:

- з ознайомлення з навколишнім середовищем;
- з розвитку мовленнєвого спілкування;
- з формування елементарних математичних уявлень;
- образотворчої діяльності;
- з фізичної культури;
- музичні [5, 196-235].

За дидактичною метою виокремлюють такі типи занять:

- засвоєння дітьми нових знань;
- закріплення і узагальнення досвіду;
- контрольні заняття;
- комплексні заняття [5, 214].

За організацією дітей заняття поділяють на:

- фронтальні (з усіма дітьми групи);
- групові (10 – 12 дітей);
- індивідуально-групові (4 – 6 дошкільнят);
- індивідуальні (1 – 4 дітей).

Кожне заняття передбачає навчальні, розвивальні та виховні цілі. Вони здійснюються через зміст та завдання, які треба реалізувати протягом 25-30 хвилин.

Структура заняття для п'ятирічних дітей може бути такою:

1) організація дітей, яка сприяє вихованню інтересу дітей до змісту навчання чи виховання;

2) головна частина заняття, де розглядається зміст матеріалу та виконуються завдання через форми та методи навчання і виховання дітей;

3) підведення підсумків.

Треба зазначити, щоб заняття не були одноманітними та нудними, ще К. Ушинський говорив: «дитина втомлюється не від самої діяльнос-

ті, а від її одноманітності, тому потрібно протягом заняття чергувати різні види діяльності» [9,47].

Однією з умов успішного навчання дітей дошкільного віку є поєднання навчальної роботи на заняттях і поза ними – у повсякденному житті: на екскурсіях, прогулянках, під час різноманітних спостережень, дидактичних ігор, виконання ігрових вправ тощо.

Зміст заняття передбачає розвиток мовлення: формування звукової культури; збагачення, уточнення та активізація словника; формування граматично правильного мовлення; – розвиток зв'язного мовлення [5,216].

Провідною діяльністю у житті дитини дошкільного віку залишається гра, за допомогою якої необхідно формувати у дітей передумови навчальної діяльності (дотримання правил, вміння стримувати власні бажання, якщо вони суперечать правилам гри, навчання поводитися в колективі тощо). Кожна дидактична гра має своє навчальне завдання, наприклад, ознайомити із властивостями і якостями предметів, порівняти предмети, явища тощо. Гра активізує довільні й мимовільні процеси сприймання, уваги, пам'яті. Найчастіше її використовують для закріплення знань, здобутих дітьми під час занять. Ми дібрали такі ігри:

а) для формування звукової культури: «Скажи правильно»; «Вимовляй правильно»; «Хто тебе покликав»; «Упізнай за голосом»;

б) до словника дітей: «Поясни значення слова»; «Слова, які є довкола нас»; «Чарівний мішечок слів»;

в) для удосконалення граматично правильного мовлення: «Склади речення за малюнком»; «Побудуй речення за схемою (зразком)»;

г) для розвитку діалогічного мовлення: «Побудова діалогу»; «Відтворення діалогу»; «Добір реплік до поданої ситуації».

Наведемо приклад фрагменту заняття, на якому відпрацьовується діалогічне мовлення дітей.

- Слухання діалогу з попередніми настановами.

Завдання. Прослухайте вірш і скажіть, між ким відбувається розмова.

Лелека ластівку питає:

– Хто вище всіх птахів літає?

– Літають люди вище всіх

На літаках своїх легких. (Н.Забіла)

– Хто в кого питає?

– Про що запитує лелека?

– Що відповідає ластівка?

- Відтворення прочитаного діалогу в особах.

Завдання. Прочитати текст В.Багірової «Кульбабка» і пояснити:

– Хто допоміг кульбабці?

Насінинка кульбабки потрапила на піддашшя входу в наш під'їзд. І дуже тим засмутилася: піддашшя – шорстке, землі нема, один потрісканий толь! Ой, не вибратися їй із щілини!...

Унизу трави піднімають зелені стебла, дерева наливаються життєдайними земними соками... невже вона загине?

– Вітрику, вітрику, допоможи, – благає насінинка.

– Не можу потрапити в шпаринку, - відповідає з сумом вітер.

– Сонечку, сонечку, пригрій, - просить насінинка.

– Я пригрію, та чи допоможу тобі?

– Дощику, дощику, порятуй!

І дощик поспішив на поміч. Напоїв насінинку, ще й залишив у щілині воду. Дощик із поля приніс порошок для кульбабки. І на піддашші розцвіла кульбабка. Вона була маленька й тоненька, але дуже мила й весела.

Осмислення змісту прочитаного.

– Чим була засмучена кульбабка?

– До кого першого звернулася вона по допомогу?

– Як зверталася насінинка до вітру? (Легібно, нестливо, благала).

– Чому?

– Про що просила кульбабка? (Допомогти).

– Що і як відповів вітер? (Не можу, із сумом).

– До кого далі звертається кульбабка?

– Як звертається до сонця?

– Яку відповідь почула насінинка?

– До кого ще зверталася кульбабка?

– Про що просила?

– Як повівся дощик?

– Чим закінчилася ця історія?

Завдання. Скласти діалог і розіграти.

З п'ятирічними дітьми можна проводити міні-заняття. Воно може бути спланованим; фіксованим у часі або ж його тривалість може визначатися інтересами і бажаннями дітей; індивідуальним, груповим, фронтальним; ініційованим дітьми чи вихователем (учителем); синтезованим за видами (розповідання казок, розігрування сюжетів фольклорних форм, описування емоційного змісту ситуації спілкування дійових осіб, характеру персонажів); варіативним у зміні видів діяльності: ігрової, пізнавальної, музичної, театральної, спілкування тощо.

Для дітей 5-річного віку, які навчаються у різних навчальних закладах, потрібно використовувати різні методи і прийоми навчання.

Як відомо, дитина розвивається тоді, коли вона переживає радість від процесу навчальної діяльності, здобутого результату. Усе має бути спрямованим на те, щоб навчання було для них цікавим, особистісно значущим. «Зробити заняття для дитини захоплювальним – ось завдання початкового навчання, – стверджував К. Ушинський [9, 87]. З цією метою стануть у пригоді цікаві розповіді вихователя, бесіди під час заняття чи екскурсії, дидактичні ігри, читання казок та їхнє обговорення, виразне читання художньої літератури, вивчення напам'ять скоромовок, лічилок, загадування і відгадування загадок тощо. Потрібно застосовувати прийоми драматизації та інсценізації. Тематика їхня різноманітна: «Знайомство», «Зустріч друзів», «У магазині іграшок», «Розмова по телефону», «У бібліотеці», «На спортплощадці» тощо. Дійовими особами можуть бути і герої улюблених казок: Зайчик і Півник, Колобок і різні звірі, Лисичка і Журавель, Червона Шапочка і Вовк тощо.

Наприклад, вихователь пропонує розповідь за серією ілюстрацій до твору К. Ушинського «Ранкові промені»: *«На небі сонечко, яке розсипало промінчики. Ось будиночок з вікнами, біля якого росте дерево і є тин. На тину сидить півник, а на дереві – жайворонок. Біля хати розташований луг, на якому багато квітів. Над ними літають бджілки, а по луку скаче зайчик»*.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, ми розкрили підготовку майбутніх учителів до роботи з п'ятирічними дітьми у різних закладах освіти. Для цього висвітлили зміст навчання і виховання п'ятирічних дітей, розглянули форми, методи і прийоми, які можна використовувати, навчаючи п'ятирічних дітей у різних закладах освіти.

1. Закон України «Про вищу освіту» / Освіта України.– 2014– липень. С.1-12.
2. Закон України «Про дошкільну освіту»// Освіта.–1996.–21 серпня. – С.1–6.
3. Зимульдінова А.С., Проць М.М. Сучасний урок з української мови. – 1989. – 144 с.
4. Луцик Д.В. Дидактика. Навч. посібник– Дрогобич, 2012.– 84с.
5. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко. – Тернопіль:мандрівець, 2013.–264с.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти. Підручник. – К.: «Гамота», 2012.–504с.
7. Скрипченко Н.Ф., Зимульдінова А.С. Розвиток мовлення дітей 6–річного віку // Поч. шк.–1989.– № 12.–С. 14–19.
8. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям.– Вибрані твори: В 5 т. – К.: Рад. школа, 1976.– Т.3 – 278 с.

9. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори. – К., 1983.– Т. 1. – 234с.

This article discovers the problem of educating of five-year-old children, which according to Ukrainian law «On pre-school education» have to study at different educational institutions. Content, forms and methods of teaching and educating of five-year-old children at school, children's institution and by individual education are shown.

Key words: *children's institution, five-year-old children, individual education, content, methods, teaching, education, forms.*

УДК 811.161.2'38:811.161.2'242

Леся Лужецька (Дрогобич)

НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ ЯК СКЛАДНИК МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

У статті акцентовано увагу на деяких проблемах мовної культури людини, зокрема обґрунтовано значущість невербальних засобів спілкування як складника мовленнєвої культури особистості для процесу комунікації, підкреслено необхідність доречного використання мовцем цих засобів для більшої переконливості мовлення і позитивного його впливу на співрозмовника. Розкрито сутність поняття «невербальні засоби спілкування», підкреслено значення цих засобів для вираження її емоційності мовлення. Розглянуто погляди окремих учених на міміку, жести, погляд, позу мовця та деякі інші компоненти невербальної комунікації. Наголошено на необхідності вміло поєднувати несловесні засоби спілкування із словесними у конкретній мовленнєвій ситуації.

Ключові слова: *мовленнєва культура, словесне мовлення, невербальні засоби спілкування, міміка, поза, жести, погляд.*

Постановка проблеми. «Мовна культура – це надійна опора у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів, у вихованні діяльного, справжнього патріотизму. Культура мови передбачає вироблення етичних норм міжнаціонального спілкування, які характеризують загальну культуру нашого сучасника», – писав В.Русанівський [4, 4].

Сьогодні, коли українська мова, одержавши статус державної, розширює сферу свого функціонування, зростає увага до культури усного та писемного мовлення. Стає престижно розмовляти гарною українською мовою, приходиться розуміння того, що добре знання мови – важлива професіограма людей різних спеціальностей. Основи вмілого користування мовою закладаються з дитинства, тому так важливо прищепити дітям